

Роман ЗУБИК

*учитель історії та правознавства Тернопільської
загальноосвітньої школи № 20 імені Руслана Муляра*
**НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНИЙ РУХ НА
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ
В РОКИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ**

Перша світова війна докорінно змінила політичний ландшафт Європи та стала важливим етапом у національно-визвольній боротьбі багатьох народів, зокрема українців. Для Західної України, що тоді входила до складу Австро-Угорщини, війна створила нові виклики й можливості. На тлі глобального конфлікту загострилися питання національного самовизначення, права на автономію та навіть незалежність. Українці, які проживали в Галичині, Буковині та Закарпатті, прагнули використати історичний шанс, щоб здобути політичні права та реалізувати мрію про власну державу. До початку Першої світової війни український народ залишався розділеним між двома імперіями – російською та Австро-Угорською, що по-різному впливали на національну свідомість. Якщо в російській імперії український національний рух жорстко переслідувався, то в Австро-Угорщині, попри обмеження, він мав певний простір для розвитку. Війна загострила ці відмінності, перетворивши західноукраїнські землі на арену протистояння росії та Австро-Угорщини.

Перед війною політична свідомість українців Західної України перебувала на високому рівні. У Галичині, Буковині та Закарпатті діяли українські політичні партії, культурні та громадські організації, які сприяли формуванню національної ідентичності. В умовах Австро-Угорщини українці, хоч і обмежені в правах, могли брати участь у культурному житті, здобувати освіту українською мовою та мати свої політичні представництва [1, с. 120–125]. Проте національне питання залишалося болючим, адже українці прагнули рівноправності з поляками та угорцями, зокрема в Галичині, де існувала польська адміністрація. Національно свідомі українські діячі активно розвивали ідею автономії у складі Австро-Угорщини, а також надавали значну увагу вихованню молоді в дусі національної ідентичності. Напередодні війни серед українців сформувалися організації, такі, як «Сокіл», «Січ» і «Пласт», які не лише займалися фізичною підготовкою молоді, а й сприяли формуванню національної самосвідомості. З початком війни перед українцями постала нова мета – відстояти свої національні інтереси в умовах воєнного конфлікту.

З оголошенням війни 1 серпня 1914 р. у Львові створено Головну Українську Раду (далі – ГУР), що стала центральним політичним органом, репрезентантом інтересів українців в Австро-Угорщині. ГУР об'єднувала провідні українські партії, такі, як Українська національно-демократична партія, Радикальна партія та Соціал-демократична партія, щоб спільно боротися за національні права [4, с. 120–125]. Очолювали ГУР відомі українські діячі: Кость Левицький, Євген Петрушевич та Михайло Лозинський. ГУР проголосила своєю метою здобуття автономії для українців у межах Австро-Угорщини та проголошення об'єднання українських земель після завершення війни. В умовах конфлікту між Австро-Угорщиною та росією ГУР вирішила підтримати Австрію, сподіваючись на її сприяння у боротьбі з російською імперською політикою. ГУР також виступила з ініціативою створення українського військового формування – Українських Січових Стрільців (далі – УСС), яке мало стати інструментом захисту національних інтересів. У рішенні підтримати Австро-Угорщину значну роль відіграли також загрози з боку росії, яка не визнавала української ідентичності та проводила політику русифікації [4, с. 300].

Одним з важливих кроків Головної Української Ради стало створення Легіону УСС – першого українського національного військового підрозділу у ХХ ст. УСС складалися з добровольців, переважно молодих українців, які прагнули не

лише захищати свою землю, але й боротися за майбутню незалежність. Формування Січових Стрільців мало велике значення, оскільки вперше за багато років українці отримали можливість виступати як окрема військова одиниця [5, с. 54–55]. УСС взяли участь у низці важливих боїв, зокрема в обороні Карпатських перевалів та в боях на сході Галичини. Їхня звитяга здобула повагу як серед українців, так і серед австрійських командирів. Національна ідея стала основою мотивації стрільців, а їхні командири, стали символами українського патріотизму. Легіон УСС відіграв важливу роль у вихованні нової генерації національно свідомих українців, які згодом очолили визвольний рух [5, с. 60–61].

Восени 1914 р. російські війська вторглися на західноукраїнські землі, окупувавши значну частину Галичини та Буковини. З перших днів окупації російська адміністрація розпочала жорстокі репресії проти українського населення. Натомість російський уряд прагнув знищити будь-які прояви української національної свідомості, тому закрито українські школи, друкарні, культурні установи. Багато українських діячів зазнали арештів або депортацій. Протистояння з росією стало поштовхом для активізації українських національних організацій за кордоном. У Відні українські політичні діячі створили Союз визволення України (далі – СВУ), який виступив на боці Центральних держав, зокрема Австро-Угорщини та Німеччини, з надією на їхню підтримку в боротьбі за українську державність, [4, с. 250–260]. СВУ займався пропагандою, видавав публікації, звертався до європейських урядів із закликом підтримати українське питання та створення незалежної української держави. Союз визволення України працював як організація, що об'єднувала українських політичних емігрантів та підтримувала ідею незалежної України.

Українське питання у роки війни поступово ставало темою обговорення у дипломатичних колах Європи. Центральні держави, особливо Австро-Угорщина та Німеччина, мали власні інтереси на українських землях і бачили в українському русі можливого союзника в протистоянні з росією. Українські організації проводили переговори з європейськими дипломатами, намагаючись заручитися їхньою підтримкою, а також поширювали ідею незалежної України через дипломатичні канали [4, с. 227].

Отже, національно-визвольний рух у Західній Україні у роки Першої світової війни мав величезне значення для подальшого розвитку української державності. Зусилля Головної Української Ради, військова діяльність УСС і дипломатичні маневри СВУ заклали основу для майбутніх визвольних змагань українського народу. Війна виховала нову генерацію політичних і військових лідерів, яка в подальшому стала ядром українського національного руху. Після завершення війни у 1918 році і розпаду Австро-Угорщини українці на західноукраїнських землях проголосили Західноукраїнську Народну Республіку, яка стала першим кроком до створення незалежної української держави. Незважаючи на труднощі, цей період війни відіграв важливу роль у зміцненні національної свідомості та боротьби за українську незалежність.

Список використаних джерел

1. Дорошенко Д. Історія України 1917–1923 рр. Київ: Темпора, 2002. 319 с.
2. Левиський К. Історія визвольної боротьби українського народу. Львів: Просвіта, 1994. 176 с.
3. Грицак Я. Нарис історії України: формування модерної української нації XIX–XX століття. Київ: Генеза, 1996. 360 с.
4. Субтельний О. Україна: Історія. Київ: Либідь, 1991. 512 с.
5. Мартинович В. Українські січові стрільці // Український історичний журнал, № 3. 2010. С. 54–68.
6. Верстюк В. Ф. Національно-визвольні рухи на західноукраїнських землях. Київ: НАН України, 2010.